

MARIOLA TRACZ

Polskie Towarzystwo Geograficzne, Oddział w Krakowie, Polska
Polish Geographical Society, Kraków Chapter, Poland

MAŁGORZATA BAJGIER-KOWALSKA

Krakowska Akademia im. A.F. Modrzewskiego, Polska
Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University, Poland

Zmiany w ruchu turystycznym w wybranych miastach dziedzictwa kulturowego państw Grupy Wyszehradzkiej (V4)

Changes in Tourist Volume in Selected Cultural Heritage Cities in Visegrad Group Countries (V4)

Streszczenie: Kraje Europy Środkowej od lat dziewięćdziesiątych XX wieku są jednym z rozwijających się regionów turystycznych w Europie. Turystyka dla wielu miast tego regionu jest ważnym czynnikiem rozwoju społecznego i gospodarczego. Celem podjętego studium było ukazanie zmian w ruchu turystycznym, infrastrukturze turystycznej oraz profilu turysty odwiedzającego miasta państw Grupy Wyszehradzkiej (V4). Analizę przeprowadzono dla stolic państw (Bratysława, Budapeszt, Praga, Warszawa) oraz miast, których znaczenie turystyczne wzrosło w ostatnich latach (Kraków, Brno, Koszyce, Debreczyn). W analizie wykorzystano powszechnie stosowane wskaźniki intensywności ruchu turystycznego. W celu uchwycenia zmian badania przeprowadzono dla dwóch okresów – 2010 i 2018. W pracy wykorzystano dane statystyczne zaczerpnięte z krajowych i lokalnych baz danych. Badania wykazały wzrost liczby turystów we wszystkich analizowanych miastach. W przypadku miast stołecznych najwyższy wzrost liczby turystów był w Bratysławie (94%) i Budapeszcie (72%). W miastach niebędących stolicami najwyższa dynamika wzrostu ruchu turystycznego wystąpiła w Debreczynie (200%) i Koszycach (100%). W miastach tych na wzrost liczby turystów wpływ miał przede wszystkim napływ turystów krajowych. Obliczone wskaźniki intensywności ruchu turystycznego potwierdziły znaczącą pozycję Pragi, Budapesztu i Krakowa w ruchu turystycznym krajów Grupy V4. Wartości wskaźnika Baretje'a i Deferta wskazują, że w żadnym z analizowanych miast turystyka nie ma dominującej funkcji.

Abstract: Since the 1990s, Central Europe has become an important tourist region. For many cities in the region, tourism is a key driver of social and economic development. The purpose of the study was to show tourist volumes in selected cities located in Visegrad Group countries (V4). Also analysed was the profile of tourists visiting these cities. The study focused on capitals, i.e. Bratislava, Budapest, Prague, Warsaw, and on cities whose tourism significance continues to increase with every year, i.e. Krakow, Debrecen, Brno, Košice. The above-mentioned goals were accomplished via the use of statistical data. Indicator of tourist intensity was calculated. The research was carried out for two time periods – 2010 and 2018. The calculated indicators of tourist intensity confirmed the significant position of Prague, Budapest and Krakow in the tourist traffic of the V4 countries. All of the studied cities noted an increase in the number of tourists. Yet, the largest increase in the number of tourists by capital city occurred in Bratislava (94%) and Budapest (72%). On the other hand, in cities that are not capitals, the highest dynamics of tourist traffic growth occurred in Debrecen (200%) and Košice (100%). The change in the number of tourists was mostly due to a larger influx of domestic tourists.

The main purpose for tourists to come to the studied cities was not only the cultural heritage, but also the tourism offering related to recreation and rest in the city and its surroundings.

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe; kraje Grupy Wyszehradzkiej (V4); miasto; turystyka; turystyka kulturowa; turystyka miejska

Keywords: city; heritage culture; heritage tourism; tourism; urban tourism; Visegrad Group countries (V4)

Otrzymano: 6 lutego 2020

Received: 6 February 2020

Zaakceptowano: 2 czerwca 2020

Accepted: 2 June 2020

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Tracz, M., Bajgier-Kowalska, M. (2020). Zmiany w ruchu turystycznym w wybranych miastach dziedzictwa kulturowego państw Grupy Wyszehradzkiej (V4). *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 34(3), 67–83. doi: 10.24917/20801653.343.5

WSTĘP

Europa to nadal jeden z najważniejszych regionów recepcji turystycznej na świecie. W ostatnich dekadach Europa Środkowo-Wschodnia stała się popularnym kierunkiem turystycznym w Europie, zwłaszcza kraje dawnego bloku komunistycznego (Ibrahimova, 2012; Więckowski, Saarinen, 2019). W 2010 roku udział Europy Środkowo-Wschodniej w międzynarodowym ruchu turystycznym wynosił 5,7%, a w 2018 roku wzrósł do 10,1% (141,4 mln turystów) (UNWTO, 2019). Istotne miejsce w nim miały cztery kraje tego regionu: Czechy, Polska, Słowacja i Węgry, tworzące od 1991 roku Grupę Wyszehradzką (V4). Grupa Wyszehradzka (V4) jest nieformalną formą współpracy międzynarodowej tych czterech państw. Aktualnie współpraca ta ma szeroki zakres i dotyczy m.in. polityki zagranicznej, transportu i infrastruktury, edukacji, kultury oraz turystyki i sportu. W ostatnich kilku latach, szczególnie w obszarze turystyki, podejmowane są wspólne działania mające na celu promocję walorów regionu na rynkach azjatyckich (Żemła, Ziółkowska-Weiss, 2017). Ponadto kraje Grupy V4 łączy podobna przeszłość historyczna związana z panowaniem Habsburgów w XIX wieku oraz komunizmem po II wojnie światowej.

Atrakcyjność turystyczna poszczególnych państw Grupy V4 jest zróżnicowana, uwarunkowana walorami naturalnymi i kulturowymi. Położenie państw Grupy Wyszehradzkiej przyczyniło się do rozwoju wielokulturowości i niepowtarzalnego dziedzictwa kulturowego tego regionu. W 2019 roku na liście UNESCO znalazło się łącznie 45 obiektów z krajów Grupy Wyszehradzkiej, wśród których dominowały obiekty kulturowe. Najwięcej obiektów na liście UNESCO posiada Polska (16), następnie Czechy (14), Węgry (8) i Słowacja (7). Oprócz obiektów światowego dziedzictwa kulturowego w krajach Grupy V4 znajduje się także wiele innych atrakcji. Przykładem może być bogata i różnorodna tradycja kulinarna (regionalne potrawy i napoje) oraz folklor (muzyka, tańce). Ponadto przez terytoria tych krajów przebiegają europejskie tematyczne szlaki kulturowe, m.in. szlak pielgrzymkowy, monastycyzmu, dziedzictwa przemysłowego, dziedzictwa narodu żydowskiego (*Cultural Routes...*, 2017).

W krajach Grupy V4 prężnie rozwijają się różne formy turystyki, m.in. turystyka kulturowa, zdrowotna, w tym spa i wellness (Smith, Puczkó, 2009; Aubert, Jónás-Berki, Marton, Pálfi, 2015). W ostatnich latach odnotowuje się wzrost znaczenia turystyki miejskiej (Dugulan, Balaure, Popescu, Veghes, 2010; Widawski, Wyszowski, 2012).

Główne obszary recepcji turystycznej w krajach V4 to stolice oraz regiony o wybitnych walorach turystycznych (np. parki narodowe, uzdrowiska, miasta dziedzictwa kulturowego). Obecnie poza stolicami także i inne miasta tego regionu (np. Kraków, Gdańsk, Karlowe Wary, Brno, Eger) stają się ważnymi ośrodkami turystycznymi. Przyciągają one turystów bogactwem dziedzictwa kulturowego, odmiennością architektoniczną, ofertą muzeów i różnego rodzaju wydarzeniami kulturalnymi, sportowymi i plenerowymi (Mika, 2011; Widawski, Wyszkowski, 2012; Süli-Zakar, Kecskés, 2015; Kuttor, Suchacek, Zsolt, Smętkowski, 2019).

Celem opracowania jest przedstawienie zmian w ruchu turystycznym w miastach dziedzictwa kulturowego państw Grupy Wyszehradzkiej, w tym bazy noclegowej i dostępności komunikacyjnej, oraz ukazanie profilu turysty odwiedzającego wybrane miasta. Do analizy wybrano stolice – Bratysławę, Budapeszt, Pragę i Warszawę oraz miasta niebędące stolicami – Kraków, Brno, Debreczyn, Koszyce (drugie pod względem ludności miasta w swoich krajach), będące ważnymi centrami turystycznymi.

PRZEGLĄD LITERATURY

We współczesnej turystyce szczególną rolę odgrywają miasta, zwłaszcza stolice, stając się centrami turystycznymi. Miasta oferują odwiedzającym różnorodne formy turystyki oraz ekscytującą atmosferę, która je wyróżnia na tle innych miejsc (Ashworth, Tunbridge, 2000; Pearce, 2001; *City Tourism...*, 2016). Obecnie zasoby kulturowe miasta są wykorzystywane do tworzenia tzw. koncepcji kreatywnego miasta w celu jego zrównoważonego rozwoju, a równocześnie do podniesienia jego atrakcyjności turystycznej (Richards, Palmer, 2010).

Turystyka kulturowa jest silnie powiązana z miastem, jego historią i infrastrukturą oraz atrakcyjnością otoczenia. Turystyka kulturowa jest najczęściej definiowana jako podróże odbywane przez osoby do atrakcji kulturalnych z zamiarem gromadzenia nowych informacji i doświadczeń w celu zaspokojenia swoich potrzeb kulturalnych (Richards, 1997: 25; Mikos von Rohrscheidt, 2008; *City Tourism...*, 2016). Natomiast pod pojęciem turystyki miejskiej rozumie się różne formy turystyki, które mają miejsce na terenach miejskich i są związane z atrakcyjnością turystyczną miasta (Kowalczyk, 2003; Edwards, Griffin, Hayllar, 2008). Miasta o wybitnych walorach dziedzictwa kulturowego oraz rozwiniętej infrastrukturze turystycznej i rozrywkowej stały się popularnymi kierunkami wyjazdów wakacyjnych, jak i krótkoterminowych (Borg van der, Costa, Gotti, 1996; Henderson, 2002).

Badania wskazują na rosnące znaczenie turystyki miejskiej, szczególnie w Europie (Sulyok, 2005; Pahos, Stamos, Kicosev, 2010). Sprzyja temu m.in. uruchomiony w 1985 roku program Komisji Europejskiej – Europejska Stolica Kultury. Daje on zakwalifikowanym miastom okazję do zaprezentowania dziedzictwa kulturowego i wartości kulturowych miasta, regionu i państwa oraz ich promowanie przez rok poprzez różne formy (festiwale, koncerty, konferencje itp.). Równocześnie program ten wspiera miasta finansowo w zakresie rewitalizacji przestrzeni miejskich dla potrzeb turystów i mieszkańców, tworzenia innowacyjnych produktów turystycznych (UNWTO-ETC, 2005). W ten sposób przyczynia się on do rozwoju turystyki miejskiej, która pobudza inwestycje infrastrukturalne, odpowiadając na rosnące zapotrzebowanie turystów na rekreację, a z drugiej strony powoduje zmiany w zagospodarowaniu przestrzeni miejskiej oraz życiu społecznym i gospodarczym miasta (Cozea, 2013; Dumbrovská,

Fialová, 2014; Tracz, Semczuk, 2018). W miastach o dużym napływie turystów zagranicznych na ogół infrastruktura turystyczna (hotele, restauracje, puby, centra handlowe) skoncentrowana jest w centrach historycznych, w bliskim sąsiedztwie głównych atrakcji turystycznych. Wiele z istniejących w centrach miast budynków po ich restytucji i renowacji pełni funkcję turystyczną (Kadar, 2013).

Rozwój transportu lotniczego i technologii informacyjnych przyczyniły się do wzrostu zainteresowania turystyką miejską. Odnotowano znaczny wzrost krótkoterminowych wyjazdów, zazwyczaj weekendowych podróży indywidualnych lub grupowych do miast – tzw. *city breaks* (Trew, Cockerell, 2002; Dunne, Flanagan, Buckley, 2010). Szacuje się, iż obecnie tego typu wyjazdy stanowią 38% ogółu podróży międzynarodowych realizowanych przez Europejczyków (*European Cities...*, 2017). Wzrasta liczba wyjazdów turystycznych, a jednocześnie skraca się ich średni czas trwania. Wielu turystów wybiera coraz częściej krótkie, kilkudniowe (poniżej tygodnia) wyjazdy. Równocześnie kreowanie atrakcyjnych produktów turystyki miejskiej oraz działania marketingowe powodują, że sezonowość turystyki w miastach ulega znacznemu zmniejszeniu (*European Cities...*, 2017).

Istotnym motywem w podejmowaniu decyzji o podróży jest chęć odwiedzenia ciekawych miejsc i obiektów oraz poznanie ich historii i atmosfery miejsca (*City Tourism...*, 2016). Na ogół turyści nie skupiają się tylko na głównym celu przyjazdu (np. kulturowy, biznesowy, rozrywkowy), ale korzystają z różnorodnych atrakcji oferowanych przez miasto (Kowalczyk, 2003; Vasvári, Martonné, Molná, 2013; Tracz, Bajgier-Kowalska, 2019). Procesy globalizacji i dokonujące się przemiany kulturowe istotnie modyfikują potrzeby indywidualnych turystów. Współczesny turysta jest bardziej wymagający, poszukuje nowych miejsc, które oferują różnorodne atrakcje kulturalne i wydarzenia (Barbeitos, Oom do Valle, Guerreiro, Mendes, 2014). Miasta, starając się sprostać tym oczekiwaniom, poszerzają ofertę turystyczną i prowadzą szerokie kampanie marketingowe w celu zwiększenia ruchu turystycznego (Richards, Palmer, 2010).

Kraje Grupy Wyszehradzkiej ze względu na brak wyjątkowych przyrodniczych atrakcji turystycznych w porównaniu do krajów Europy Zachodniej i Południowej rozwój turystyki oparły głównie na dziedzictwie kulturowym (Faracik, Blazhevich, Lorant, Veronika, 2014). Wielu turystów, szczególnie z Europy Zachodniej, przyjeżdża do Europy Środkowo-Wschodniej, aby zobaczyć obiekty dziedzictwa kulturowego, doświadczyć różnic kulturowych i jednocześnie zabawić się (Tracz, Bajgier-Kowalska, 2019). Z badań przeprowadzonych w 2005 roku wynika, iż tylko pięć miast z grupy V4, tj. Kraków, Bratysława, Warszawa, Praga i Budapeszt, zostało zaliczonych do piątego klastra turystycznego. Natomiast żadne miasto z krajów Grupy Wyszehradzkich ani Europy Środkowo-Wschodniej nie zostało zaliczone do najwyższego klastra turystycznego, tj. metropolii zapewniającej bogatą ofertę dziedzictwa kulturowego, sztukę i tzw. przemysł kreatywny (UNWTO-ETC, 2005). Z kolei badania M. Šauera i M. Bobkovej (2018) wskazują, iż Praga i Budapeszt to miasta o globalnym zasięgu pod względem liczby turystów zagranicznych. Polskie miasta – Warszawa i Kraków – wykazują mniejsze powiązania sieciowe z globalnym rynkiem turystycznym. Jednak większość miast z krajów grupy V4 ma znaczenie regionalne.

CEL, METODY I OBSZAR BADAŃ

Celem studium jest identyfikacja zmian w ruchu turystycznym, w tym elementów infrastruktury turystycznej oraz profilu turysty odwiedzającego miasta państw Grupy

Wyszehradzkiej. Analizę przeprowadzono dla stolic państw (Bratysława, Budapeszt, Praga, Warszawa) oraz miast, których znaczenie turystyczne wzrosło w ostatnich latach (Kraków, Brno, Koszyce, Debreczyn). Badanie obejmowało: (1) poznanie zmiany wielkości ruchu turystycznego w analizowanych miastach oraz rozwój bazy noclegowej i ich dostępność lotniczą, (2) ustalenie profilu turysty pod względem cech demograficznych i motywu przyjazdu. Badanie przeprowadzono dla dwóch okresów czasowych – 2010 i 2018 roku. W celu ustalenia zmian w ruchu turystycznym obliczono wskaźniki dynamiki i intensywności ruchu turystycznego (Schneidera, Charvata) oraz wskaźniki funkcji turystycznej (Baretje'a i Deferta). Do realizacji postawionych celów posłużono się kwerendą ogólnosiwiatowej literatury przedmiotu oraz danymi statystycznymi z krajowych i lokalnych baz danych o ruchu turystycznym i infrastrukturze noclegowej.

Turystyka w analizowanych miastach ma długą tradycję, ale od lat dziewięćdziesiątych XX wieku stała się ważną funkcją ich rozwoju. Wiele miast Grupy Wyszehradzkiej wykazuje podobieństwa kulturowe, historyczne i architektoniczne. Praga, Budapeszt i Kraków mają podobną ofertę zabytków, historycznych środowisk miejskich i wydarzeń kulturalnych. Przyciągają turystów, którzy szukają historycznych środowisk miejskich, wydarzeń kulturalnych i historycznych oraz różnorodności. Istotną cechą wybranych miast jest z jednej strony pozostawanie w bliskim zasięgu geograficznym (Praga, Bratysława, Budapeszt, Kraków, Koszyce, Debreczyn), a z drugiej oddziaływania dużych ośrodków metropolitalnych – stolic. Badane miasta różnią się pod względem powierzchni i liczby mieszkańców oraz oferty turystycznej (tabela 1). Najcenniejsze dziedzictwo kulturowe posiadają miasta wpisane na światową listę UNESCO, tj.: Kraków (1978), Warszawa (1980), Budapeszt (1987) i Praga (1992). Ponadto Kraków (2000), Praga (2000) i Koszyce (2013) były europejskimi stolicami kultury. Analizowane miasta znalazły się na europejskim szlaku dziedzictwa żydowskiego, a także na szlaku Mozarta (Bratysława, Praga), szlaku żelaza w Europie Centralnej (Bratysława, Koszyce) oraz szlaku cysterskim (Kraków).

Istotne znaczenie ma także dostępność drogowa, bowiem przez obszar krajów Grupy Wyszehradzkiej prowadzą drogi o znaczeniu międzynarodowym, zaliczane do paneuropejskich korytarzy transportowych i transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T). W Polsce są to dwa korytarze o przebiegu równoleżnikowym (II: Berlin–Warszawa–Moskwa, III: Drezno–Kraków–Kijów) oraz korytarz południkowy (VI: Gdańsk–Katowice–Brno). Przez Czechy, Słowację i Węgry przebiega korytarz równoleżnikowy IV: Berlin–Praga–Bratysława–Budapeszt–Bukareszt aż do Salonik. Z kolei przez Węgry i Słowację przebiega fragment korytarza V z Wenecji do Budapesztu i jego odgałęzienia do Bratysławy i Lwowa oraz Rijeki i Zagrzebia.

Tabela 1. Wybrane cechy analizowanych miast i formy turystyki

Miasto	Liczba ludności (tys.)		Powierzchnia (km ²)	Gęstość zaludnienia (os./km ²)	Dominujące formy turystyki
	2010	2018			
Bratysława	432,1	431,0	367,6	1 169	kulturowa, rekreacyjna, biznesowa
Budapeszt	1,721	1,752	525,2	3 351	kulturowa, zdrowotna (spa i wellness), biznesowa, MICE

Praga	1,249	1,294	496,0	2 598	kulturowa, biznesowa, rekreacyjna, MICE
Warszawa	1,700	1,777	517,24	3 437	kulturowa, biznesowa, rekreacyjna
Brno	370,9	379,5	230,2	1 756	kulturowa, rekreacyjna
Debreczyn	207,6	201,4	461,7	442	kulturowa, rekreacyjna, zdrowotna
Koszyce	233,9	293,0	242,8	980	kulturowa, rekreacyjna
Kraków	756,0	771,1	327,0	2 358	kulturowa, rekreacyjna, pielgrzymkowa

Źródło: opracowano na podstawie danych z roczników statystycznych: *Statistical Yearbook of Hungary* (2018); *Rocznik statystyczny Krakowa* (2019); *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej* (2019); *Rocznik statystyczny Warszawy* (2019); *Statistical Yearbook of the Czech Republic* (2019); *Statistical Yearbook of Prague* (2019); *Statistical Yearbook of the Slovak Republic* (2019)

WYNIKI BADAŃ

1. Tendencje w rozwoju ruchu turystycznego i infrastruktury turystycznej w krajach Grupy Wyszehradzkiej

W 2010 roku liczba przyjazdów turystów zagranicznych do państw Grupy Wyszehradzkiej wynosiła 36 mln, a w 2018 roku wzrosła do 53 mln (wzrost o 47,2%). W okresie 2010–2018 we wszystkich analizowanych krajach odnotowano wzrost przyjazdów turystów zagranicznych, przy czym najwyższy był on na Węgrzech (81,0%) i Polsce (63,7%), a najniższy na Słowacji (tabela 2).

Turystyka w krajach Grupy Wyszehradzkiej jest jednym z istotnych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego. W krajach tych zatrudnienie w turystyce utrzymuje się na zbliżonym poziomie wynoszącym około 4–5%. Dochody uzyskiwane z turystyki są zróżnicowane, bowiem najwyższą wartość w 2018 roku osiągnęły Czechy (7,8% PKB, tj. 7 451 mln dol.) i Polska (6% PKB, tj. 14 042 mln dol.) (UNWTO, 2019). W okresie 2010–2018 najwyższy wzrost dochodów z turystyki odnotowano w Polsce (o 46,6%) i na Słowacji (o 43,3%) i był on wyższy od średniej dla grupy krajów V4. Natomiast w Czechach wzrost dochodu z turystyki w tym okresie był najniższy (tabela 2).

Tabela 2. Ruch turystyczny i dochody z turystyki w krajach Grupy V4 w 2010 i 2018 roku

Państwo	Liczba przyjazdów turystów zagranicznych (mln)			Dochody z turystyki (mln dol.)		
	2010	2018	Zmiana (%)	2010	2018	Zmiana (%)
Czechy	8,6	10,6	23,2	7,172	7,451	3,8
Polska	12,5	19,6	63,7	9,576	14,042	46,6
Słowacja	5,4	5,6	3,7	2,233	3,200	43,3
Węgry	9,5	17,2	81,0	5,628	6,930	23,1
Ogółem kraje V4	36,0	53,0	47,2	24,609	31,623	28,5

Źródło: UNWTO (2019)

Dostępność transportowa jest obok walorów turystycznych istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój turystyki. Kraje Grupy Wyszehradzkiej rozwijają dostępność lotniczą. Aktualnie w krajach V4 funkcjonują 43 międzynarodowe porty lotnicze obsługiwane głównie przez operatorów tanich linii. W latach 2010–2018 zwiększył się ruch pasażerski na lotniskach we wszystkich analizowanych miastach. Duży wzrost liczby pasażerów odnotowano w miastach niebędących stolicami, szczególnie w Krakowie (231%) i Debreczynie (159%) (tabela 3). Miasta te stanowią konkurencję dla portów lotniczych w stolicach krajów Grupy V4, szczególnie w zakresie niektórych połączeń (do miast Europy Zachodniej, np. Londynu) i liczby pasażerów. Jednak największe porty pod względem przewozu pasażerów znajdują się w stolicach tych krajów (tabela 3). Stolice Grupy V4 oferują połączenia do wielu miast w Europie Zachodniej i Południowej, a także do Ameryki Północnej, Azji i na Bliski Wschód. W badanym okresie najwyższy wzrost liczby pasażerów był w Warszawie (90%) i Budapeszcie (55%). Jednak Praga i Warszawa to nadal ważne huby lotnicze w krajach Grupy Wyszehradzkiej (tabela 3).

Tabela 3. Przewozy pasażerskie w wybranych międzynarodowych portach lotniczych w krajach Grupy V4 w 2010 i 2018 roku

Państwo	Międzynarodowe porty lotnicze	Port lotniczy	Liczba pasażerów (w mln)			
			2010	2018	Dynamika (%)	Liczba połączeń / liczba operatorów lotniczych
Czechy	5	Praga – Vaclav Havel (PRG)	11,8	16,7	41,5	do 167 portów / 72 operatorów
		Brno-Turany (BRO)	0,369	0,534	69,0	do 9 portów / 3 operatorów
Polska	14	Warszawa – Fryderyka Chopina (WAW)	9,3	17,7	90,0	do 101 portów / 20 operatorów
		Kraków-Balice (KRK)	2,9	6,7	231	do 119 portów / 35 operatorów
Słowacja	9	Bratysława – M.R. Stefanik Ružinov)	1,7	1,8	5,9	do 41 portów / 7 operatorów
		Koszyce (KSC)	–	0,496	–	do 6 portów / 4 operatorów
Węgry	5	Budapeszt – Liszt Ferenc (BUD)	8,2	14,8	55,0	do 134 portów / 45 operatorów
		Debreczyn (DEB)	0,024	0,381	159,0	do 10 portów / 3 operatorów

Źródło: Annual Analyses (2017)

W 2018 roku najwięcej obiektów hotelowych posiadały Polska i Czechy, w tym obiektów o najwyższym standardzie (tabela 4). Stolice krajów skupiają największą liczbę obiektów noclegowych, szczególnie Budapeszt, Praga i Bratysława (tabela 4). W strukturze bazy noclegowej w analizowanych miastach przeważają hotele. W Pradze i Budapeszcie stanowią one ponad 40% ogółu dostępnych obiektów noclegowych. Natomiast Praga posiada najwyższą liczbę hoteli o wysokim standardzie, co sprzyja rozwojowi turystyki MICE. W tym kierunku rozwijają infrastrukturę noclegową także Budapeszt, Bratysława i Kraków.

Tabela 4. Baza noclegowa w analizowanych miastach Grupy V4 w 2018 roku

Wyszczególnienie	Liczba obiektów noclegowych		Liczba miejsc noclegowych (w tys.)		Hotele ogółem		Hotele cztero- i pięciogwiazdkowe	
	Ogółem	%	Ogółem	%	Ogółem	%	Ogółem	%
Czechy	9 426	100	537,6	100	2 544	100	755	100
Praga	816	8,6	93,2	17,3	501	19,7	268	35,5
Brno	128	1,6	13,1	2,4	60	2,4	24	3,2
Polska	11 076	100	798,7	100	2 592	100	515	100
Warszawa	186	1,7	33,4	4,2	94	3,6	31	6,0
Kraków	270	2,4	31,9	4,0	156	6,0	62	12,0
Słowacja	4 007	100	201,4	100	655	100	183	100
Bratysława	171	4,3	17,4	8,6	105	16,0	44	24,0
Koszycy	84	2,1	5,8	2,9	40	6,1	17	9,3
Węgry	4 587	100	419,2	100	1094	100	216	100
Budapeszt	643	14,0	52,5	12,5	307	28,9	95	44,2
Debreczyn	117	2,5	7,3	1,7	21	1,9	7	3,2

Źródło: opracowano na podstawie roczników statystycznych: *Statistical Yearbook of Hungary* (2018); *Rocznik statystyczny Krakowa* (2019); *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej* (2019); *Rocznik statystyczny Warszawy* (2019); *Statistical Yearbook of the Czech Republic* (2019); *Statistical Yearbook of Prague* (2019); *Statistical Yearbook of the Slovak Republic* (2019)

2. Zmiany w ruchu turystycznym w wybranych miastach Grupy V4

Badania wykazały, że stolice krajów Grupy Wyszehradzkiej skupiają znaczny odsetek ogółu ruchu turystycznego, szczególnie w przypadku Pragi – blisko 80% i Warszawy – 53%, a znacznie niższy jest w Budapeszcie – 28% oraz Bratysławie – 24% (tabela 5). W latach 2010–2018 najwyższą dynamikę wzrostu liczby turystów w stolicach państw V4 odnotowano w Bratysławie (94%) i Budapeszcie (72%), a najniższą w Warszawie (50%). W 2018 roku najwięcej turystów korzystających z turystycznej bazy noclegowej odwiedziło Pragę i Budapeszt, a najmniej Bratysławę. Najwięcej zagranicznych turystów przyjeżdża do Pragi i Budapesztu (tabela 5). W Pradze, Budapeszcie i Bratysławie udział turystów krajowych nie przekracza 20%. Z kolei Warszawa to miasto, w którym liczba turystów krajowych (ponad 61%) przewyższa liczbę turystów zagranicznych. Jest to efekt dużej liczby ludności kraju (37,9 mln) oraz rangi miasta w gospodarce i kulturze Polski.

Dane wskazują na rosnące znaczenie wybranych miast niebędących stolicami w ruchu turystycznym Grupy V4. W 2018 roku najwięcej turystów odwiedziło Kraków i Brno. Kraków jest liderem w tej grupie miast. Cechuje go największa równowaga między krajowym a zagranicznym ruchem turystycznym. Natomiast największą dynamikę wzrostu liczby turystów w latach 2010–2018 odnotowano w Debreczynie (200%) i Koszycach (100%) (tabela 5). W miastach niebędących stolicami na wzrost liczby turystów wpłynęli turyści krajowi i zagraniczni. Najwięcej zagranicznych turystów przyjeżdża do Krakowa, co jest wynikiem m.in. bogatego dziedzictwa kulturowego miasta oraz prowadzonej polityki turystycznej. Potwierdzeniem tego jest najwyższa wartość wskaźników funkcji turystycznej w Krakowie pośród wszystkich analizowanych miast niebędących stolicami kraju (tabela 6).

Istotną cechą ruchu turystycznego badanych miast jest duży udział odwiedzających jednodniowych. Szacowany jest on na około jedną piątą ogółu ruchu turystycznego. Dotyczy to głównie krajowych turystów, a także turystów z sąsiednich krajów lub tranzytowych.

Tabela 5. Liczba turystów w miastach państw Grupy Wyszehradzkiej w 2010 i 2018 roku

Miasto	Liczba turystów (mln)						Liczba udzielonych noclegów ogółem (tys.)			
	Ogółem			Zagraniczni		Krajowi		2010	2018	Zmiana (%)
	2010	2018	Zmiana (%)	2010	2018	2010	2018			
Bratysława	0,67	1,3	94,0	0,6	0,9	0,07	0,4	1 381,0	2 691,8	95,0
Budapeszt	2,5	4,3	72,0	2,1	3,6	0,4	0,7	6 059,5	10 347,7	70,7
Praga	4,7	7,9	63,8	4,1	6,7	0,6	1,2	12 121,1	18 256,5	50,1
Warszawa	2,4	3,6	50,0	0,8	1,4	1,6	2,2	4 021,1	6 383,6	58,7
Brno	0,4	0,7	75,0	0,2	0,4	0,2	0,3	842,4	1 266,1	50,2
Debreczyn	0,1	0,3	200,0	0,02	0,1	0,08	0,2	248,4	348,2	40,1
Koszyce	0,1	0,2	100,0	0,04	0,12	0,06	0,08	135,2	417,2	308,5
Kraków	1,5	2,5	66,7	0,8	1,2	0,7	1,3	3 407,6	5 579,3	63,7

Źródło: opracowano na podstawie roczników statystycznych: *Statistical Yearbook of Hungary* (2018); *Rocznik statystyczny Krakowa* (2019); *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej* (2019); *Rocznik statystyczny Warszawy* (2019); *Statistical Yearbook of the Czech Republic* (2019); *Statistical Yearbook of Prague* (2019); *Statistical Yearbook of the Slovak Republic* (2019)

W świetle wskaźnika Baretje'a i Deferta w żadnym z badanych miast turystyka nie ma dominującej funkcji, gdyż jego wartość nie przekracza 10. W okresie 2010–2018 najwyższy wzrost tego wskaźnika był w Krakowie (70%), co oznacza istotny wzrost liczby turystycznych miejsc noclegowych w mieście. Natomiast wśród stolic Grupy V4 wartość tego wskaźnika wzrosła istotnie w Warszawie (35%) i Bratysławie (24%), a jedynie w Pradze spadła (tabela 6).

Wzrost ruchu turystycznego w analizowanych miastach potwierdzają wskaźniki opisujące intensywność ruchu turystycznego mierzonego liczbą turystów korzystających z noclegów (Schneidera) i liczbą udzielonych noclegów (Charvata) przypadających na 100 mieszkańców (tabela 6). W 2018 roku najwyższe wartości wskaźnika Schneidera i Charvata wśród miast stolic osiąga Praga, a pośród miast niebędących stolicami Kraków. Jedynie w przypadku Pragi wartość wskaźnika Schneidera przekroczyła graniczną wartość 500. Oznacza to, że miasto jest dobrze rozwinięte pod względem turystycznym, a potwierdzeniem tego jest m.in. dostępność bazy turystycznej, w tym także hoteli o wysokim standardzie (tabela 4). W analizowanym okresie istotny wzrost wartości wskaźnika Schneidera był w Bratysławie (94,5%), Budapeszcie (64,1%) i Pradze (62,2%).

Tabela 6. Wybrane wskaźniki funkcji turystycznej dla miast Grupy Wyszehradzkiej w 2010 i 2018 roku

Miasto	Wskaźnik funkcji turystycznej Baretje'a i Deferta		Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego			
			Schneidera		Charvata	
	2010	2018	2010	2018	2010	2018
Bratysława	3,25	4,04	155,05	301,62	319,60	624,55
Budapeszt	2,57	2,99	148,62	243,90	352,09	590,62
Praga	7,34	7,20	376,30	610,51	970,46	1410,86
Warszawa	1,39	1,88	138,78	205,27	236,54	359,23
Brno	–	3,45	107,84	184,45	227,12	333,62
Debreczyn	–	3,62	48,17	148,96	119,65	172,89
Koszycy	1,78	1,98	57,80	68,35	106,19	118,83
Kraków	3,27	5,59	200,05	326,01	450,74	725,05

Źródło: opracowano na podstawie danych z roczników statystycznych: *Statistical Yearbook of Hungary* (2018); *Rocznik statystyczny Krakowa* (2019); *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej* (2019); *Rocznik statystyczny Warszawy* (2019); *Statistical Yearbook of the Czech Republic* (2019); *Statistical Yearbook of Prague* (2019); *Statistical Yearbook of the Slovak Republic* (2019)

3. Charakterystyka turystów odwiedzających wybrane miasta Grupy Wyszehradzkiej

W świetle zebranych danych profil turystów odwiedzających badane miasta różni się pod względem demograficznym. Stolicy krajów V4 odwiedzane są głównie przez turystów w wieku 20–45 lat. W przypadku Pragi dużą grupę stanowią turyści w wieku do 35 lat, a w Warszawie do 25 lat. Wśród turystów zagranicznych przyjeżdżających do badanych miast przeważają mężczyźni, a w ruchu krajowym nieznacznie wyższy jest udział kobiet. Zarówno wśród turystów krajowych, jak i zagranicznych przeważają osoby aktywne zawodowo, z wyższym i średnim wykształceniem (*National Tourism...*, 2017; *Annual Report...*, 2018; *Turystyka w Warszawie*, 2018).

Wśród turystów zagranicznych dominują turyści z Europy. Najwięcej turystów przybywa z pięciu krajów: Wielkiej Brytanii, Niemiec, Francji, Włoch i Hiszpanii, którzy stanowią ponad 50% ogółu turystów zagranicznych. Najwięcej turystów z Azji przyjeżdża do Pragi, Warszawy i Budapesztu (tabela 7). W przypadku Pragi i Budapesztu w ostatnich latach wzrasta udział turystów z Chin i Korei Południowej. Natomiast w Warszawie i Budapeszcie wyższy jest udział turystów z Izraela, spowodowany przyjazdem wycieczek młodzieży i dorosłych.

Tabela 7. Turyści zagraniczni w wybranych miastach państw Grupy V4 według regionów (w %)

Miasto/region	Europa	Azja	Ameryka Północna	Ameryka Południowa	Australia i Oceania	Afryka
Bratysława	87,0	7,9	3,5	0,6	0,9	0,1
Budapeszt	78,2	12,2	5,9	2,9	0,5	0,3
Praga	58,0	18,0	5,9	2,9	1,4	0,6
Warszawa	69,9	17,5	9,9	1,1	1,0	0,6
Brno	89,0	7,0	3,5	0,5	–	–
Debreczyn	–	–	–	–	–	–
Koszycy	92,0	2,5	2,5	–	–	–
Kraków	77,0	13,5	6,1	1,2	1,2	0,3

Źródło: opracowano na podstawie roczników statystycznych wybranych miast (2018–2019); Šebová, Džupka, Hudec, Urbančíková (2014); *Analýza turistické...*, 2017; Borkowski (2019)

W stolicach krajów mały jest udział turystów z Grupy Wyszehradzkiej (1–2%), szczególnie w Warszawie. W ostatnich latach zmniejsza się udział turystów z Wysp Brytyjskich na rzecz turystów z Niemiec i Europy Południowej. W poszczególnych miastach udział turystów według kraju pochodzenia jest bardziej zróżnicowany. Praga cieszy się popularnością głównie wśród turystów z Niemiec, USA, Wielkiej Brytanii i Rosji. Natomiast Warszawę odwiedzają głównie Brytyjczycy, Niemcy, Amerykanie, Francuzi, Włosi i Hiszpanie. Do Budapesztu przyjeżdżają turyści ze Słowacji, Rumuni, Rosji, Wielkiej Brytanii, USA. Z kolei Bratysławę odwiedzają głównie Czesi, Niemcy, Brytyjczycy i Austriacy.

W Brnie, Debreczynie i Koszycach profil turysty różni się od profilu turystów odwiedzających stolice. Wśród odwiedzających dominują rodziny z dziećmi (20–55 lat) oraz studenci i młode pary bez dzieci w wieku 20–34 lata. Turyści odwiedzający te miasta są głównie krajowi (80%). Zagraniczni turyści pochodzą głównie z krajów sąsiednich (do 50%), czyli Czech, Słowacji, Węgier, Niemiec, Polski i Ukrainy, niewielki procent stanowią turyści z Azji i Ameryki (tabela 7). Do Brna przyjeżdża najwięcej turystów (korzystających z noclegów) z Wielkiej Brytanii, Włoch i Hiszpanii. Ponadto Brno, Debreczyn, Koszyce odwiedzane są często przez turystów tranzytowych, na co wskazuje przewaga turystów z krajów sąsiednich w przyjazdach jednodniowych.

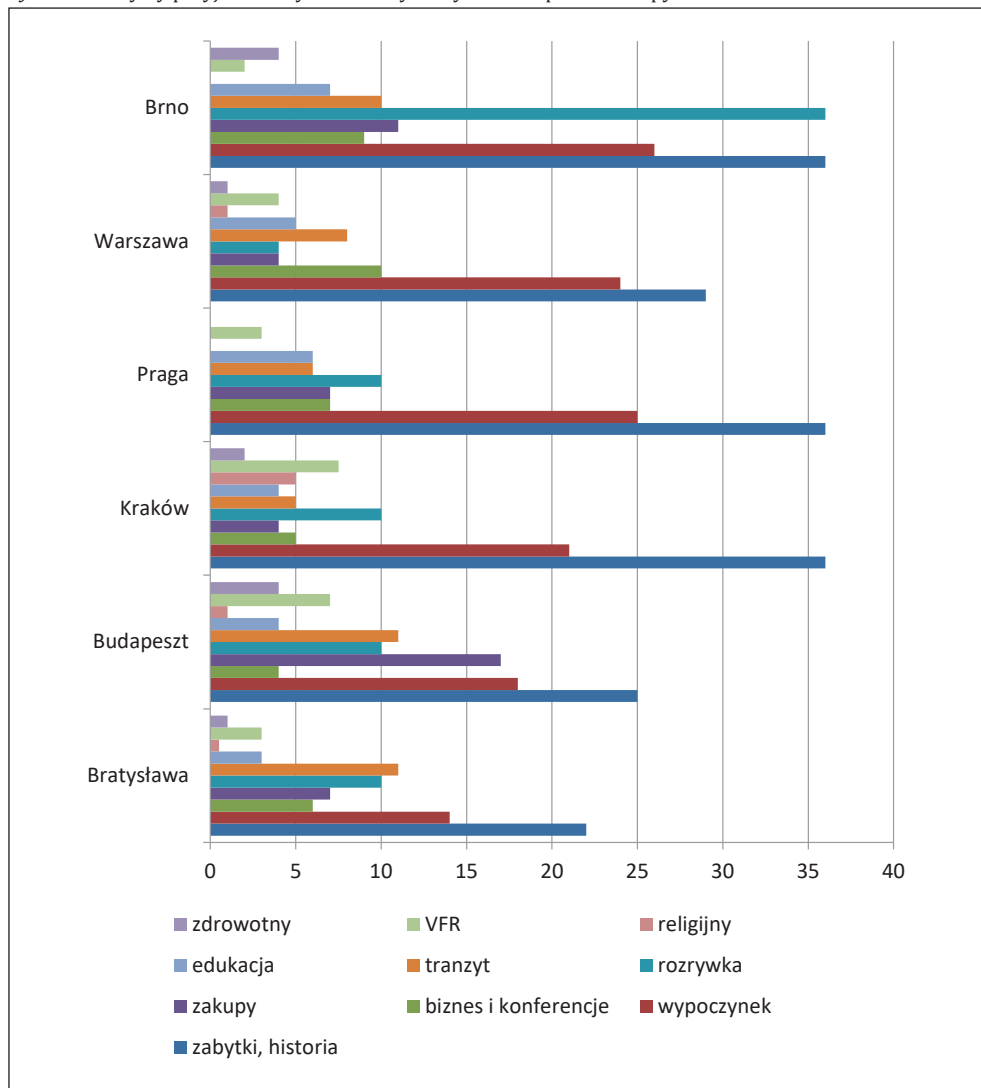
Kraków istotnie wyróżnia się na tle tych miast. Dominującą grupę odwiedzających stanowi grupa wiekowa 25–45 lat, a wśród turystów krajowych przeważa grupa wiekowa 15–25 lat. Wśród turystów zagranicznych odwiedzających miasto przeważają turyści z Europy Zachodniej (Brytyjczycy, Niemcy, Włosi). Znaczny jest udział turystów z Azji i Ameryki (tabela 7).

Turyści wskazują wiele celów przyjazdu do badanych miast. Najczęściej jest to związane z poznawaniem zabytków, historii i kultury miasta (rycina 1). Na drugim miejscu znalazł się wypoczynek, a następnie edukacja, biznes, rozrywka oraz odwiedzić rodziny i znajomych. W strukturze celów przyjazdów do Pragi i Budapesztu dominują poza zwiedzaniem i wypoczynkiem te związane z biznesem, zakupami i edukacją. W Budapeszcie, Brnie i Bratysławie duży odsetek stanowią osoby deklarujące pobyt tranzytowy. W przypadku Warszawy i Krakowa znaczny udział w motywach przyjazdu zarówno turystów krajowych, jak i zagranicznych zajmuje odwiedzanie rodziny i znajomych. W Warszawie w porównaniu z Krakowem częściej wskazywane są cele: biznes, udział w konferencjach i szkoleniach oraz wydarzeniach kulturalnych. Na tle analizowanych miast Kraków wyróżnia duży udział turystów pielgrzymkowych (rycina 1).

DYSKUSJA

Miasta o bogatym dziedzictwie kulturowym przyciągają wielu odwiedzających. Historyczne centra miast europejskich są jednym z ważniejszych atutów dla rozwoju turystyki, generując z jednej strony korzyści, a z drugiej koszty (Bourdeau, Gravari-Barbas, Robinson, 2017). Wpisanie historycznych centrów Krakowa, Warszawy, Budapesztu i Pragi na listę światowego dziedzictwa UNESCO jest znaczącym atutem przyciągającym turystów. Wielu badaczy wskazuje na istniejący związek między miejscami światowego dziedzictwa a rozwojem turystyki. Wpisanie zabytków na listę UNESCO z jednej strony wpływa na wzrost liczby turystów, a z drugiej przyczynia się do rozbudowy infrastruktury noclegowej i rekreacyjnej (Hughes, Allen, 2005; De Ascaniis, Gravari-Barbas, Antoni, 2018). Jednak przykład Bratysławki pokazuje, że brak wybitnych walorów

Rycina 1. Motywy przyjazdu turystów do wybranych miast państw Grupy V4

Źródło: opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych: *Statistical Yearbook of Hungary* (2018); *Rocznik statystyczny Krakowa* (2019); *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej* (2019); *Rocznik statystyczny Warszawy* (2019); *Statistical Yearbook of the Czech Republic* (2019); *Statistical Yearbook of Prague* (2019); *Statistical Yearbook of the Slovak Republic* (2019) oraz *Analyza turistické...* (2017); *Annual Report...* (2018); Borkowski (2019)

dziedzictwa kulturowego nie jest czynnikiem ograniczającym rozwój turystyki. Zbudowanie oferty atrakcyjnej i umiejętnie wykorzystującej atuty miasta, w połączeniu z wysoką jakością produktu turystyki miejskiej i jej promocją sprzyja wzrostowi ruchu turystycznego.

Stolice państw krajów Grupy V4 odgrywają najważniejszą rolę w recepcji zagranicznej turystyki przyjazdowej. Natężenie przepływów turystycznych zależy m.in. od atrakcyjności turystycznej miejsca docelowego, jego wielkości i odległości między

centrami (De Ascaniis, Gravari-Barbas, Cantoni, 2018; Šauer, Bobkova, 2018). Najwięcej zagranicznych turystów przyjmuje Praga i Budapeszt, a z miast niebędących stolicami Kraków. Miasta te stały się silną, ponadnarodową marką turystyczną. Wykorzystują one umiejętnie posiadany potencjał dziedzictwa i odmienności kulturowej oraz unikatowość miasta do tworzenia atrakcyjnych pakietów turystycznych. Oferowane produkty turystyczne uwzględniają potrzeby współczesnego turysty związane z rozrywką, edukacją i nowymi technologiami. Równocześnie mały udział turystów krajowych w Pradze, Budapeszcie i Bratysławie to wynik przyjętych strategii rozwoju turystyki w tych miastach, gdzie większy nacisk położono na jej umiędzynarodowienie, promując turystykę konferencyjną, biznesową i rozrywkową (*Programové prohlášení...*, 2010). Aktualnie miasta te podejmują działania promocyjne zmierzające do zwiększenia krajowego ruchu turystycznego (Tracz, Bajgier-Kowalska, 2019).

Rosnącą rolę na rynku turystycznym odgrywają miasta niebędące stolicami, ale posiadające znaczny potencjał zasobów kulturowych, w tym historycznych centrów miast, oraz atrakcyjność najbliższego otoczenia. Przykłady Krakowa i Koszyc wskazują, że organizacja ważnych wydarzeń kulturalnych i sportowych wpływa na zwiększenie ruchu turystycznego i poprawę infrastruktury turystycznej w tych miastach (Hughes, Allen, Wasik, 2003; Šebová, Džupka, Hudec, Urbančíková, 2014). Koszyce rozwój turystyki oparły na tradycyjnej turystyce kulturalnej, wzbogaconej o nowoczesne formy (np. festiwale, sztuka uliczna) oraz ofertę rekreacyjno-wypoczynkową w najbliższym otoczeniu miasta. Podobnie Debreczyn wzmocnił swoją atrakcyjność turystyczną poprzez nowe formy turystyki kulturowej i medycznej (produkty wellness) oraz przyrodnicze walory otoczenia (np. Park Hotobagy). Renowacje centrów miast, nowe inwestycje hotelowe i rekreacyjne sprawiły, że miasta te stały się bardziej rozpoznawalne. Brno i Debreczyn, a także Koszyce to ważne ośrodki tranzytowe na trasie do Pragi, Budapesztu. Dodatkowo rozwojowi turystyki w tych miastach sprzyja postrzeganie ich przez turystów jako miejsc nowych, nieznanych i wartych poznania oraz wzrost ich dostępności komunikacyjnej. Przeprowadzona analiza wskazuje, że turyści krajowi stanowią istotną część ruchu turystycznego w miastach niebędących stolicami.

Analizowane miasta z grupy krajów V4 oferują turystom produkt turystyczny, na który składa się wiele elementów. Równocześnie wykorzystują one z powodzeniem nowe technologie w usługach turystycznych w celu zwiększenia dostępu do oferty turystycznej oraz kreowania wyobrażeń o walorach turystycznych miasta i edukowania turystów. W strategiach dalszego rozwoju turystyki, szczególnie dla miast będących stolicami, wskazano potrzebę podejmowania inicjatyw mających na celu zmianę wizerunku tych miast jako nie tylko destynacji *stag tourism* i turystyki nocnej. Służy temu promocja oferty *city break* wykorzystująca tradycję kulinarną, eventy wysokiej kultury, odkrywania nieznanych miejsc. Nawiązując do panujących trendów w turystyce, miasta te dążą do stworzenia oferty rozrywkowej rozpoznawalnej w świecie marki turystycznej i zachęcenia do ponownego odwiedzenia miast (*Strategia...*, 2014; *Annual Report...*, 2018). Aktualnie podobne projekty realizowane są z powodzeniem nie tylko przez stolice krajów V4, ale także miasta niebędące stolicami. Służy temu szeroka promocja poprzez krajowe organizacje, biura turystyczne i portale internetowe.

Na profil turystów przyjeżdżających do analizowanych miast i ich strukturę wpływ ma wiele czynników. Jednym z nich jest postrzeganie tych miast jako nieznanymi wcześniej i atrakcyjnymi kulturowo dla turystów z Europy Zachodniej. Migracja ekonomiczna mieszkańców Grupy V4 do UE wpłynęła na wzrost turystyki związanej

z wizytą u krewnych i znajomych. Ponadto miasta te oferują atrakcyjną i stosunkowo tanią ofertę turystyczną (Widawski, Wyszowski, 2012; Tracz, Bajgier-Kowalska, Wójtowicz, 2019; Więckowski, Saarinen, 2019).

PODSUMOWANIE

W świetle przeprowadzonych badań można wysunąć kilka wniosków. W latach 2010–2018 wśród stolic państw Grupy V4 pozycja Pragi i Budapesztu w turystyce, mierzona liczbą turystów zagranicznych była wyższa niż Warszawy. Z tymi dwoma miastami z powodzeniem konkuruje Kraków, miasto niebędące stolicą. Są to miasta o bogatym dziedzictwie kulturowym, potwierdzonym wpisem na listę UNESCO, rozbudowanej bazie hotelowej i różnorodnej ofercie turystyki miejskiej, w tym biznesowej i MICE. Równocześnie liczba turystów zagranicznych odwiedzających te miasta, szczególnie Pragę i Budapeszt, wskazuje na ich globalne znaczenie w turystyce. Bratysława jest odwiedzana przez znacznie mniejszą liczbę turystów zagranicznych. Jednak w analizowanym okresie odnotowała najwyższy wzrost ruchu turystycznego wśród stolic państw Grupy V4.

W miastach niebędących stolicami krajów odnotowano znaczący wzrost ruchu turystycznego. Najwięcej turystów odwiedza Kraków i Brno, ale największa dynamika wzrostu ruchu turystycznego była w Debreczynie i Koszycach. W przypadku tych dwóch miast istotne znaczenie dla rozwoju turystyki miało pełnienie funkcji stolicy kultury europejskiej, wzrost dostępności lotniczej oraz zbudowanie atrakcyjnej oferty turystycznej wykorzystującej zasoby kulturowe miasta i przyrodnicze najbliższego otoczenia (parki narodowe). Badane miasta niebędące stolicami, poza Krakowem, zyskują na znaczeniu na krajowym, a ostatnio także na europejskim rynku turystycznym.

Analizowane miasta odwiedzają głównie turyści z Europy, szczególnie z Niemiec, Wielkiej Brytanii, a także Hiszpanii, Włoch i Francji. W ostatnich latach odnotowuje się wzrost przyjazdów turystów z Azji (Chin i Korei Południowej) do Pragi i Budapesztu oraz osób, które wyemigrowały z kraju (Warszawa, Kraków, Budapeszt). W przypadku miast niebędących stolicami turyści zagraniczni pochodzą głównie z krajów sąsiednich, tj. Słowacji, Czech, Polski, Węgier, Niemiec i Ukrainy.

Badanie zmian w ruchu turystycznym, szczególnie w odniesieniu do miast niebędących metropoliami, jest ograniczone dostępnością danych. Ponadto rozwój usług hotelowych poprzez platformę Airbnb nie jest monitorowany przez oficjalne statystyki, co istotnie zaciemnia obraz przepływu ruchu turystycznego w miastach. Równocześnie dane statystyczne publikowane przez agendy rządowe i samorządowe uwzględniają tylko pewne grupy informacji o ruchu turystycznym w danym kraju.

Literatura

References

- Analyza turistické poptávky města Brna* (2017). GfK Raport Brno. Pozyskano z https://www.brno.cz/fileadmin/user_upload/sprava_mesta/magistrat_mesta_brna/KNPSC/dokumenty/GfK_REPORT_BRNO_2017.pdf
- Annual Analyses of the EU Air Transport Market 2016* (2017). European Commission. Pozyskano z https://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/2016_eu_air_transport_industry_analyses_report.pdf
- Annual Report Prague City Tourism*. (2018). Pozyskano z: https://www.praguecitytourism.cz/file/eede/en/annual-reports/19006_vyrocn-zprava-2018_en_a4_verze2_web.pdf

- Ashworth, G., Tunbridge, J. (2000). *The tourist-historic city: retrospect and prospect of managing the heritage city*. Oxford: Pergamon.
- Aubert, A., Jónás-Berki, M., Marton, G., Pálfi, A. (2015). Region specific characters of tourism in East-Central Europe. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 59(1), 21–33.
- Barbeitos, I.M., Oom do Valle, P., Guerreiro, M., Mendes, J. (2014). Visitors' Motivations, Satisfaction and Loyalty Towards Castro Marim Medieval Fair. *Journal of Spatial and Organizational Dynamics*, 2(1), 89–104.
- Borg van der, J., Costa, P., Gotti, G. (1996). Tourism in European Heritage cities. *Annals of Tourism Research*, 23(2), 306–321.
- Borkowski, K. (red.) (2019). *Ruch turystyczny w Krakowie w 2018 roku. Monografia*, t. 2. Kraków: Małopolska Organizacja Turystyczna.
- Bourdeau, L., Gravari-Barbas, M., Robinson, M. (2017). *World Heritage Sites and Tourism. Global and Local Relations*. London: Routledge.
- City Tourism Network. *Action Plane 2016/2017* (2016). UNWTO. Pozyskano z http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/unwto-city-tourism-network-action-plan-en-web_0.pdf.
- Cozea, F.D. (2013). How the program „Cultural capital of Europe” influence the development of tourism in cities. *Analele Universității din Oradea – Seria Geografie*, 23(1), 99–108.
- Cultural Routes of the Council of Europe (2017). Pozyskano z <https://edoc.coe.int/en/cultural-heritage/7243-cultural-routes-of-the-council-of-europe.html>
- De Ascaniis, S., Gravari-Barbas, M., Cantoni, L. (eds.) (2018). *Tourism Management at UNESCO World Heritage Sites*. Lugano: Università della Svizzera Italiana.
- Dugulan, D., Balaure, V., Popescu, I. C., Veghes, C. (2010). Cultural Heritage, natural resources and competitiveness of the travel and tourism industry in Central and Eastern European countries. *Annales Universitatis Apulensis, Series Oeconomica* 12(2), 742–748.
- Dumbrovská, V., Fialová, D. (2014). Tourist Intensity in Capital Cities in Central Europe: Comparative Analysis of Tourism in Prague, Vienna and Budapest. *Czech Journal of Tourism*, 3(1), 5–26.
- Dunne, G., Flanagan, S., Buckley, J. (2010). Towards an understanding of international city break travel. *International Journal of Tourism Research*, 12(5), 409–417.
- Edwards, D., Griffin, T., Hayllar, B. (2008). Urban tourism research: developing an agenda. *Annals of Tourism Research*, 35(4), 1032–1052.
- European Cities Benchmarking Report (2017). Pozyskano z <https://www.europecitiesmarketing.com/european-cities-marketing-benchmarking-report-2017-confirms-the-resilience-of-european-cities/>
- Faracik, R., Blazhevich, I., Lorant, D., Veronika M.K. (2014). *Enhancing competitiveness of V4 historic cities to develop tourism: aspects of cultural heritage*. Debrecen: DIDAKT Kft.
- Henderson, J.C. (2002). Heritage attractions and tourism development in Asia: a comparative study of Hong Kong and Singapore. *International Journal of Tourism Research*, 4, 337–344.
- Hughes, H., Allen, D. (2005). Cultural tourism in Central and Eastern Europe: the views of ‘induced image formation agents’. *Tourism Management*, 26(2), 173–183.
- Hughes, H., Allen, D., Wasik, D. (2003). The significance of European capital of culture for tourism and culture; the case of Krakow 2000. *International Journal of Arts Management*, 5(3), 12–23.
- Ibrahimova, G.H. (2012). *Tourism development challenges in Central and Eastern Europe*. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing.
- Kádár, B. (2013). Differences in the spatial patterns of urban tourism in Vienna and Prague. *Urbani Izziv*, 24(2), 96–111.
- Kowalczyk, A. (2003). *Geografia turystyki*. Warszawa: PWN.
- Kuttor, D., Suchacek, J., Zsolt, P., Smętkowski, M. (2019). *The Situation, Competitiveness and the Development of Tourism: the Visegrad Countries*. Miskolc: University of Miskolc Faculty of Economics.
- Mika, M. (red.) (2011). *Kraków jako ośrodek turystyczny*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Mikos von Rohrscheidt, A. (2008). *Turystyka kulturowa: fenomen, potencjał, perspektywy*. Gniezno: Gnieźnieńska Szkoła Wyższa Milenium.

- National Tourism Development Strategy 2030. Executive Summary* (2017). Hungarian Tourism Agency. Pozyskano z https://mtu.gov.hu/documents/prod/mtu_strategia_2030-english.pdf
- Pahos, A.M., Stamos, A., Kicose, S. (2010). Cultural tourism in Europe. *Journal of Economics*, 1(1), 85–92.
- Pearce, D.G. (2001). An integrative framework for urban tourism research. *Annals of Tourism Research*, 28(4), 155–197.
- Programové prohlášení Rady hlavního města Prahy pro volební období 2006–2010* (2010). Magistrát hl. m. Prahy.
- Richards, G. (1997). *Cultural Tourism in Europe*. Wallingford: CABI.
- Richards, G., Palmer, R. (2010). *Eventful Cities: Cultural Management and Urban Revitalisation*. Routledge.
- Rocznik Statystyczny Krakowa* (2019). Kraków: Urząd Statystyczny w Krakowie.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej* (2019). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Rocznik Statystyczny Warszawy* (2019). Warszawa: Urząd Statystyczny w Warszawie.
- Šauer, M., Bobkova, M. (2018). Tourist Flows Between Central European Metropolises (In the Context of Metropolisation Processes). *Geographia Technica*, 13(2), 125–137.
- Šebová, M., Džupka, P., Hudec, O., Urbančíková, N. (2014). Promoting and financing cultural tourism in Europe through European capitals of culture: A case study of Košice, European capital of culture 2013. *Economic Interferences*, 16(36), 655–668.
- Smith, M., Puczkó, L. (2009). *Health and wellness tourism*. Oxford: Elsevier.
- Statistical Yearbook of Hungary* (2018). Budapest: Hungarian Central Statistical Office.
- Statistical Yearbook of Prague* (2019). Prague: Czech Statistical Office.
- Statistical Yearbook of the Czech Republic* (2019). Prague: Czech Statistical Office.
- Statistical Yearbook of the Slovak Republic* (2019). Bratislava: Statistical Office of the Slovak Republic.
- Strategia rozwoju turystyki w Krakowie na lata 2014–2020* (2014). Kraków: Urząd Miasta Krakowa. Pozyskano z <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/127397/karta>.
- Süli-Zakar, I., Kecskés, T. (2015). The historical borders and the cross-border connections' effect on Debrecen's spirituality and cultural economy. *Eurolimes*, 19, 99–116.
- Sulyok, J. (2005). Kulturális Turizmus az európai városokban (Cultural tourism in European cities). *Turizmus Bulletin*, 3, 18–29.
- Tracz, M., Bajgier-Kowalska, M. (2019). Profile of tourists visiting cultural heritage cities: Comparative study of selected cities in Central Europe. *Geographica Polonica*, 92(4), 455–468.
- Tracz, M., Bajgier-Kowalska, M., Wójtowicz, B. (2019). Przemiany w sferze usług turystycznych Krakowa i ich wpływ na percepcję turystyki przez mieszkańców. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 33(1), 164–177.
- Tracz, M., Semczuk, (2018). Wpływ turystyki na zmianę funkcji przestrzeni miejskiej na przykładzie Krakowa. *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Polskiej Akademii Nauk*, 272, 272–284.
- Trew, J., Cockerell, N. (2002). The European Market for UK City Breaks. *Insights*, 14, 58, 85–111.
- Turystyka w Warszawie. Raport 2017* (2018). Warszawa: Stołeczne Biuro Turystyki.
- UNWTO International Tourism Highlights, 2019 Edition (2019). Madrid. Pozyskano z <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>
- UNWTO-ETC (2005). City Tourism & Culture, The European Experience. A Report of the Research Group of the European Travel Commission and of the World Tourism Organization. Spain: WTO.
- Vasvári, M., Martonné, K., Molná, E.R. (2013). Developments Related to Tourism and Their Effects in Debrecen Following the Turn of the Millennium (Northern Great Plain Region, Hungary) Success Or Failure? *Turizam*, 17(2), 71–83.
- Widawski, K., Wyszowski, J. (eds.) (2012). *Geography of Tourism of Central and Eastern Europe*. Wrocław: University of Wrocław.
- Więckowski, M., Saarinen, J. (2019). Tourism transitions, changes, and the creation of new spaces and places in Central-Eastern Europe. *Geographia Polonica*, 92(4), 369–377.

Żemła, M., Ziółkowska-Weiss, K. (2017). Turystyka między krajami grupy Wyszehradzkiej. Wybrane problemy i perspektywy na przyszłość. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 473, 637–647.

Mariola Tracz, doktor, geograf, dydaktyk geografii, członkini Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół dydaktyki geografii (programy nauczania, edukacja geograficzna a kształtowanie kompetencji, historia geografii i jej dydaktyka), geografia społeczno-gospodarcza (polityka edukacyjna państwa, edukacja a rozwój gospodarczy) oraz turystyki (agroturystyki, turystyki kulturowej).

Mariola Tracz, PhD, geographer, geography educator, member of the Polish Geographical Society. Interested in: geographical education (geography curriculum, development of geography competency, geography on examination, history of geography education in Poland), socio-economic geography and tourism (agritourism, cultural tourism).

ORCID: 0000-0002-0019-8665

Adres/address:

Polskie Towarzystwo Geograficzne Oddział w Krakowie
ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków, Polska
e-mail: mtracz-62@o2.pl

Małgorzata Bajgier-Kowalska, doktor, adiunkt, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Wydział Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych, Katedra Turystyki Międzynarodowej i Geografii Społecznej, członkini Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Badania autorki koncentrują się na problematyce rozwoju turystyki i rekreacji, a głównie na zagadnieniach uwarunkowania rozwoju i funkcjonowania regionów turystycznych na świecie, analizie przestrzennego zróżnicowania zagospodarowania turystycznego oraz wielkości ruchu turystycznego.

Małgorzata Bajgier-Kowalska, PhD, assistant professor, Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University, Faculty of Law, Administration and International Relations, Department of International Tourism and Sociological Geography, member of the Polish Geographical Society. Author's research concentrates on tourism and recreation growth, especially on the development conditions and functioning of tourist regions in the world, including analyses of spatial differentiation of tourist infrastructure and size of tourism itself.

ORCID: 0000-0002-2942-2181

Adres/address:

Krakowska Akademia im. A.F. Modrzewskiego
ul. G. Herlinga-Grudzińskiego 1, 30-705 Kraków, Polska
e-mail: malbajkow@interia.pl